

ALT SOSYOEKONOMİK BÖLGELERDE ANA SINIFINA DEVAM EDEN 5-6 YAŞ GRUBUNDAKİ ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİM DÜZEYLERİNE BAZI FAKTÖRLERİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Yrd.Doç.Dr. Samiye ERDOĞAN
G.Ü.Endüstriyel Sanatlar Eğt.Fak
Aile ve Tüketici Bilimleri Eğt.
Bölümü Beşevler/Ankara
Tel:0312 2126771/213
Email:samiye@gazi.edu.tr

Arş.Gör.Dr. Hatice ŞİMŞEK BEKİR
G.Ü.Endüstriyel Sanatlar Eğt. Fak.
Aile ve Tüketici Bilimleri Eğt.
Bölümü Beşevler/Ankara
Tel:0312 2126771/217
Email:shatice@gazi.edu.tr

A.Selma ERDOĞAN ARAS
Öğretmen
Tel:0312 2126771/217
Email:selmaerdoğanaras@mynet.com

ÖZET

Bu çalışmada alt sosyoekonomik bölgelerde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların dil gelişim düzeylerine cinsiyet, ana sınıfına devam süresi, anne eğitim düzeyi, anne mesleği, kardeş sayısı ve doğum sırasının etkisi araştırılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezinde alt sosyoekonomik düzeyde olan 5-6 yaş grubu, ana sınıfına devam eden 110 kız, 122 erkek olmak üzere toplam 232 çocuk oluşturmuştur.

Verileri toplama aracı olarak “Descoeudres’in Dil Testi”, “Peabody Resim-Kelime Testi”, “Lügatçe ve Dil Testi” olmak üzere üç test kullanılmıştır. Ayrıca her çocuk ve ailesi için de “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Araştırma grubundan toplanan anket ve dil testleri puanlarıyla ilgili veriler SPSS 10.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların Descoeudres’in Dil Testi(DLT), Peabody Resim-Kelime Testi(PRKT), Lügatçe ve Dil Testi(LDT) puanlarında cinsiyetin, anne eğitiminin, anne mesleğinin, kardeş sayısının ve doğum sırasının etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Ana sınıfına devam süresinin ise DLT puanlarında etkili olmadığı, LDT ve PRKT puanlarında etkili olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi Eğitim, Dil Gelişimi, Sosyoekonomik Düzey

EFFECTS OF CERTAIN FACTORS ON THE LANGUAGE IMPROVEMENT LEVELS OF CHILDREN BETWEEN THE AGES OF 5-6 ATTENDING KINDERGARTEN IN LOWER SOCIO-ECONOMIC REGIONS

ABSTRACT

In this study, the effects of gender, the period of attendance at the kindergarten, the education level of the mother, the mother's profession, number of children in the house, and the effects during birth were studied on the language improvement levels of children between the ages of 5-6 attending kindergarten in lower socio-economic regions.

The study was carried out 110 girls and 122 boys (total of 232 children) in the city of Ankara (Turkey). Gathered data was analyzed with the Descoedres Language Test, Peabody Drawing-Word Test, Dictionary and Language Test using the SPSS 10.0 statistical program.

The results of the test scores revealed that gender, the education level of the mother, the profession of the mother, number of children in the house, and the effects of birth on the children between the ages of 5-6 attending kindergarten, did not really have any effect. The duration of attendance at the kindergarten did not have any effect on the Language Test, but was effective on Dictionary and Language Test and Peabody Drawing-Word Test.

Key Words: Kindergarten, Language Improvement, Lower Socio-Economic Level

GİRİŞ

Dil insanın kendisini ve çevresini ifade edebilmesinde, düşünceler geliştirmesinde, görüp algılanan, yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, çeşitli kültür birikimlerini aktarmada, diğer insanlarla iletişim kurabilmesinde, isteklerini, umutlarını, üzüntülerini, sevinçlerini, düşüncelerini, hissettiklerini anlatabilmesinde ve anlayabilmesinde en güçlü iletişim aracıdır.

Dil, çocukların kendilerini ifade etme, sosyal ve kültürel değerlerini kazanma, sosyal iletişim ihtiyaçlarını gidermede işlevsel bir göreve sahiptir (MUSSEN vd, 1990, s.220). Çocuk dili kullanarak çevrenin yapısını keşfetmekte ve kendini ifade edebilmektedir. Ayrıca dil, çocuğun bilişsel gelişiminde ve kavrama yeteneğinin gelişmesinde de önemli bir rol oynar. Dil düşüncenin alanını ve hızını artırır. Düşüncelerin hızlı bir şekilde ifade edilmesinde dil uygun bir araçtır.

Çocuklar, dili öğrenmek için gerekli ilkeleri, bilgileri, sözcükleri ve kalıpları erken çocukluk döneminde kazanmaktadır. Dilin kazanımı kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dil kurallarına uygun olarak kullanılmasının gelişim şeklinde tanımlanmaktadır (BAŞARAN, 1994, s.81). Çocuklar için yeni bir şeyler öğrenmek her zaman zor olmuştur. Dilin kazanımı da çok kolay olmamaktadır. Daha önce ağlayarak isteklerini, rahatsızlıklarını anlatmaya çalışan çocuk dil kazanımı yoluyla dünyayı keşfetmeye başlamakta ve ne istediğini kolayca anlatabilmektedir.

Her dilin kendine özgü kuralları, eğilimleri, sorunları olduğu gibi bütün dilleri kapsayan ortak yasalar, eğilimler ve sorunlar bulunmaktadır. Kuralların öğrenilmesi bebeklik döneminden itibaren başlamakta ve yaşamın ilk yılından itibaren de belirgin

olarak ortaya çıkmaktadır. Dil gelişimi her yaşta devam etmektedir. Dil gelişiminde bir önceki gelişim dönemi kendinden sonraki dönemi hazırlamaktadır. Genellikle çocuklar bir dönemi tamamlamadan diğerine geçememektedirler. Çünkü çocukların davranışları üst üste gelerek gelişme göstermektedir. Dört-beş yaşlarda dil kolay ve doğru kullanılan bir araç haline gelmektedir. Dört yaşından sonra bağ-zamir tümcecikleri (babamın aldığı bisikleti istiyorum), isim-yan tümcecikleri (onu kuruması için dışarı koyduk gibi) çocuğun rahatlıkla kullanabildiği bileşik tümce türleri olmaktadır (ÖZGEDİZ,1979, s.55-56). Çocukların bu yaşlarda telâffuzla ilgili zorluklarının büyük bir kısmı çözümlenmiştir. Konuşma anlaşılır cümlelere kavuşmuştur (TEMEL VE BEKİR ŞİMŞEK, 1998, s.305). Çocuklar dilin kurallarını kazanmış ve cümleleri gramatiksel olarak doğru kullanmaya başlamışlardır (WORTHAM, 1998, s.219). Bu dönemde ünsüzlerin %90'ı doğru olarak üretilmektedir. Sözcük sayılarındaki artışla birlikte çocuklar önceki dönemlere göre daha karmaşık cümle yapıları kullanmaya başlamaktadırlar. Birleşik sözcüklerin ayrı birimlerden oluştuğunun farkında olmamakla birlikte, çoğul kullanımını doğru yapabilmektedirler (BAYKOÇ DÖNMEZ VE ARI, 1992, s.35).

Beş-altı yaşlarında çocuklar daha anlaşılır biçimde olan konuşmalarının sosyal etkileşiminde kullanımını yoğunlaştırmakta ve yetişkinleri daha az tekrar etmektedirler. Bu dönemde çocukların ses yapısı incelendiğinde ünlü üretiminin %89'unun, ünsüz üretiminin ise %88'inin doğru olduğu görülmektedir. Tanımlama isteyen konuşmalarda tereddüt, duraklama ve konuşma hızında azalma olurken çekim kuralları daha düzgün bir şekilde kullanılmaktadır. Kişi zamirlerinin çekiminin de doğru bir şekilde kullanıldığı gözlenmektedir (BAYKOÇ DÖNMEZ VE ARI, 1992, s.121). Bu dönemde çocuklar günde ortalama beş-sekiz sözcük öğrenmekte ve altı yaşın sonunda çocuk 10.000'den fazla sözcük bilmektedir.

Dil gelişim dönemleri belli yaş sınırları içinde her çocuğa göre değişmektedir. Bu nedenle çocukların dil gelişimleri zaman yönünden birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bunun nedenleri üzerine yapılan araştırmalarda ırk özellikleri, cinsiyet, sosyoekonomik durum, anne-baba eğitimi, kardeş sayısı, doğum sırası, doğum ağırlığı gibi birçok etken incelenmiş ve birbirleriyle çelişen sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada normal çocukların dil gelişimini etkileyebilecek nedenlerden bazılarını gösterebilmek, çocukların okul öncesi dönemde dil gelişimine katkıda bulunmak ve bu alanda ileriye dönük çalışmaların yürütülmesi amacıyla, 5-6 yaş grubundaki çocukların dil gelişim düzeylerine cinsiyet, anne eğitim, anne meslek, doğum sırası, kardeş sayısı ve ana sınıfına devam süresinin etkisi araştırılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Ankara'nın alt sosyoekonomik bölgelerinde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş grubundaki çocuklar oluşturmuştur.

Araştırmanın Örnekleme

Örnekleme Ankara il merkezinde alt sosyoekonomik düzeyde olan 5-6 yaş grubu, ana sınıfına devam eden 110 kız, 122 erkek olmak üzere toplam 232 çocuk oluşturmuştur. Okulların saptanmasında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Ankara il merkezi için yapmış olduğu sınıflandırma esas alınmıştır. Araştırma kapsamına Ankara'daki alt

sosyoekonomik bölgelerdeki okullar alınmıştır (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Mamak, Yenimahalle). Ancak bu bölgeler dağınık bir şekilde oldukları için bu bölgelerden “Küme Örneklemeye” yöntemi ile iki bölge (Keçiören, Mamak) rastgele olarak seçilmiştir. Daha sonra iki bölgedeki alt sosyoekonomik düzeye sahip okullar ve bu okullardaki öğrenciler listelenmiş ve bu listeden “Basit Rastgele Örneklemeye” yöntemi ile Keçiören bölgesinden 140, Mamak bölgesinden ise 155 çocuk örneklemeye dahil edilmiştir. Test uygulanan 232 çocuktan 10 tanesinin anne babasına uygulanan anketlerin geriye dönüşü olmadığından o anketlere ilişkin testler çıkartılmış ve istatistiksel analizler 222 çocuk üzerinden yapılmıştır. Çalışmaya beş-altı yaş grubu normal gelişim gösteren çocuklar, ana dili Türkçe olan ve ana sınıfına devam eden çocuklar alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin elde edilmesinde “Descocudres’in Dil Testi”, “Peabody Resim-Kelime Testi”, “Lügatçe ve Dil Testi” olmak üzere üç test kullanılmıştır. Ayrıca her çocuk ve ailesi için de “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır.

Descordes’in Lügatçe Testi (DLT)

Günlük lügatçede rastlanan sıfat ve mastarlardan renklere kadar her türlü kelimeyi içeren test Descocudres tarafından geliştirilmiş ve daha sonra Türkçe’ye uyarlanmıştır (Davashgil, 1985). Uğurel-Şemin başkanlığında yapılan ön çalışmada çocuklar tarafından anlaşılmayan, çocuklarda ilgi uyandırmayan bazı maddeler ve sorular değiştirilmiştir. Test dört-altı yaşlar arasındaki çocuklara bireysel olarak uygulanmaktadır. Uygulamada zaman sınırlaması yoktur. Lügatçe testinin kapsamı dokuz alt testten oluşmaktadır. Toplam 106 madde içermektedir (ÖNER, 1996, s.196).

Peabody Resim-Kelime Testi (PRKT)

Peabody Resim-Kelime Testi’nin asıl formu İngilizce olup, Dunn tarafından geliştirilmiş, Katz, Önen, Demir, Uzunkaya ve Uludağ (1974) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. İki-on iki yaşlar arasındaki çocuklara uygulanan testte zaman sınırlaması yoktur. On-on beş dakikada cevaplanabilen test bireysel olarak uygulanmaktadır. Testin kapsamında resimlerle kelime gelişimini saptamayı amaçlayan sorular yer almaktadır. Her biri dört resimden oluşan 100 kart ve kayıt formundan oluşmaktadır. (M.E.B. Özel Eğt. ve Reh. Daire Başk, 1972; ÖNER, 1996, s.103).

Lügatçe ve Dil Testi (LDT)

Asıl formu Fransızca olan test Limbosch ve Wolf tarafından geliştirilmiş, daha sonra Türkçe’ye uyarlanmıştır (Razon, 1976). Uğurel-Şemin başkanlığında yapılan ön çalışmada Türk kültürüne uymayan objelerin resmi değiştirilmiştir. Dil yeteneğini ve kelime bilgisini ölçen test dört-altı yaşlar arasındaki çocuklara bireysel olarak uygulanmaktadır. Zaman sınırlaması yoktur. Test iki alt test ve toplam 42 maddeden oluşmaktadır (ÖNER, 1996, s.202).

Veri Toplama İşlemi

Kişisel bilgi formları dağıtılıp toplandıktan sonra, ilk olarak Peabody Resim-Kelime Testi ve Descoedres'in Lügatçe Testinin Objeli Zıt İlişkiler bölümünün birinci bölümü uygulanmıştır. İkinci olarak Lügatçe ve Dil Testi ve Descoedres'in Lügatçe Testi 'nin devamı uygulanmıştır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma grubundan toplanan anket ve dil testleri puanlarıyla ilgili veriler Bioistatistik uzmanı tarafından SPSS 10.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların çeşitli faktörlere göre kişisel özellikleri frekans ve yüzde kullanılarak verilmiştir. Descoedres'in Lügatçe testi, Peabody Resim-Kelime testi, Lügatçe ve Dil testi puanlarının çocuğun cinsiyet faktörüne göre farklılık gösterip göstermediği ilişkisi örneklem için t testiyle test edilmiştir. Çocuğun anne eğitim düzeyi, anne meslek, doğum sırası, kardeş sayısı ve çocuğun ana sınıfına devam süresi faktörlerine göre farklılık gösterip göstermediği ilişkisinin örneklem için her boyutu varyans analizi ile test edilmiştir. Varyans analizinin önemli çıkması durumunda farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için ve grupların ortalama puanları için Tukey çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır. Önemlilik testlerinde $\alpha=0.05$ düzeyi esas alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde örnekleme oluşturan çocukların ebeveynlerine uygulanan anketlerin ve çocuklara uygulanan dil testlerinin cinsiyet, anne eğitim düzeyi, anne meslek, doğum sırası, kardeş sayısı, ana sınıfına devam süresine göre sonuçları tablolaştırılarak tartışma ile birlikte verilmektedir.

Tablolarda ifade kolaylığı bakımından, Descoedres'in Lügatçe Testi DLT, Lügatçe ve Dil Testi LDT, Peabody Resim-Kelime Testi PRKT olarak belirtilmiştir.

Örnekleme oluşturan çocuklar cinsiyet, yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, ana sınıfına devam süresi frekans ve yüzde dağılımlarına göre Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

		N	%
Cinsiyet	<i>Kız</i>	100	45.0
	<i>Erkek</i>	122	55.0
	Toplam	222	100.0
Yaş (Ay)	60-72 Ay	139	62.6
	73 ay ve üstü	83	37.4
	Toplam	222	100.0
Doğum Sırası	<i>İlk</i>	125	56.3
	<i>İkinci</i>	72	32.4
	<i>Üçüncü</i>	25	11.3
	Toplam	222	100.0
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	62	27.9
	İki tane	127	57.2
	Üç tane	23	10.4
	Dört tane	10	4.5
	Toplam	222	100.0
Ana sınıfına Devam Süresi (Ay)	<i>6 ay</i>	7	3.1
	<i>7 ay</i>	11	5.0
	<i>8 ay</i>	36	16.2
	<i>9 ay</i>	95	42.8
	<i>10 ay</i>	24	10.8
	<i>12 ay</i>	41	18.5
	<i>24 ay</i>	8	3.6
	Toplam	222	100.0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen çocukların % 45.0'i kız, % 55.0'i erkek çocuklarından oluşmaktadır. Çocukların % 62.6'sını 60-72 aylık çocuklar, % 37.4'ünü 73 ay ve üstündeki çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların doğum sırasına göre, % 56.3'ünü ilk çocuklar, % 32.4'ünü ikinci çocuklar, % 11.3'ünü üçüncü çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen çocukların kardeş sayısına göre, % 57.2'sini iki kardeşi olan, % 27.9'unu tek çocuklar, % 10.4'ünü üç kardeşi olan, % 4.5'ini dört kardeşi olan çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen çocukların ana sınıfına devam süresine göre, % 42.8'i 9 ay, % 18.5'i 12 ay, % 16.2'si 8 ay, % 10.8'i 10 ay, % 5.0'ı 7 ay, % 3.6'sı 24 ay, % 3.1'i 6 ay ana sınıfına devam eden çocuklardan oluşmaktadır.

Tablo 2'de çocukların anne-babalarının demografik özelliklerine göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2. Çocukların Anne-Babalarının Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

	ANNE		BABA	
	N	%	N	%
Yaş Durumu				
20-25	21	9.5	4	1.8
26-30	84	37.8	42	18.9
31-35	82	36.9	90	40.6
36-40	27	12.2	64	28.8
41-45	8	3.6	22	9.9
Toplam	222	100.0	222	100.0
Eğitim Durumu				
İlkokul	113	50.9	64	28.8
Ortaokul	38	17.1	55	24.8
Lise ve dengi okul	52	23.4	65	29.3
Yüksekokul/Fakülte	19	8.6	38	17.1
Toplam	222	100.0	222	100.0
Meslek Durumu				
Çalışmıyor	181	82.3	4	1.8
İşçi	4	1.8	51	23.0
Memur	28	12.7	51	23.0
Serbest meslek	7	3.2	116	52.2
Toplam	220	100.0	222	100.0

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan çocukların annelerinin yaşlarına göre örnekleme, % 37.8 anneleri 25-30 yaş arası, % 36.9 31-35 yaş arası, % 12.2 36-40 yaş arası, %9.5 20-25 yaş arası, % 3.6 ise anneleri 41-45 yaş arası olan çocuklar oluşturmaktadır.

Babaların yaşlarına göre ise örnekleme, % 40.6 babaları 31-35 yaş arası, % 28.8 36-40 yaş arası, % 18.9 25-30 yaş arası, % 9.9 41-45 yaş arası, % 1.8 babaları 20-25 yaş arası olan çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların anne eğitim durumuna göre, % 50.9'unu anneleri ilkökul mezunu olan çocuklar, % 23.4'ünü anneleri lise ve dengi okul mezunu olan çocuklar, % 17.1'ini anneleri ortaokul mezunu olan çocuklar, % 8.6'sını anneleri yüksekokul/fakülte mezunu olan çocuklar oluşturmaktadır. Baba eğitim durumuna göre, %29.3'ünü babaları lise ve dengi okul mezunu, % 28.8'ini babaları ilkökul mezunu, % 24.8'ini babaları ortaokul mezunu, % 17.1'ini ise babaları yüksekokul/fakülte mezunu olan çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen çocukların anne meslek durumuna göre, % 82.3'ünü annesi çalışmayan çocuklar, % 12.7'sini annesi memur olan çocuklar, % 3.2'sini annesi serbest meslek sahibi olan çocuklar, % 1.8'sini annesi işçi olan çocuklar, oluşturmaktadır. Baba meslek durumuna göre örnekleme, % 52.2'si babası serbest meslek sahibi, % 23.0'ü babası işçi, % 23.0'ü babası memur, % 1.8'i babası çalışmayan çocuklar oluşturmuştur.

Tablo 3'te çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının cinsiyete göre t Testi analiz sonuçları verilmektedir.

Tablo 3. Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Cinsiyete Göre t Testi Analiz Sonuçları

Test ler	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	St. Hata	t	p
DLT	Kız	100	56.61	6.63	.66	0.515	0.607
	Erkek	122	56.15	6.53	.59		
LDT	Kız	100	48.04	9.52	.95	0.913	0.362
	Erkek	122	46.90	8.92	.81		
PRKT	Kız	100	6.74	1.22	.123	0.013	0.99
	Erkek	122	6.75	1.28	.116		

Tablo 3 incelendiğinde, alt sosyoekonomik çevreden gelen ana sınıfı çocuklarının DLT, LDT, ve PRKT testi puanlarının ortalamaları cinsiyete göre karşılaştırılmış ve cinsiyete göre dil gelişimi puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Antar (1983, s.27) altı ay- altı yaş arasında 388 çocuk üzerinde yaptığı araştırmasında kız ve erkek çocukların 18 ay dışında dil gelişimi yönünden benzerlik gösterdiklerini saptamıştır. Öztürk (1995, s.11) araştırmasında kız ve erkek çocukların alıcı dil düzeylerini karşılaştırmış ve anlamlı bir fark bulmamıştır. Dört-beş yaşlarda kız çocukların dili daha akıcı ve rahat kullandığı iddialarına karşılık yapılan çalışmalarda, (GÜLERYÜZ VE BAYKOÇ DÖNMEZ, 1992, s.205-225; ACARLAR VE BAYKOÇ DÖNMEZ, 1992, s.163-203) okul öncesi eğitimine devam eden kız-erkek çocuklar arasında böyle bir farklılığa rastlanmamıştır. Cinsiyete bağlı yetenek farklılıkları konusu günümüzde henüz kesin değerler taşımamaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda çocuklarda ilerleyen yaşlarda cinsiyete göre dil gelişimi açısından önemli bir fark olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu konuda geniş ve uzunlamasına çalışmalara gereksinim bulunmaktadır.

Tablo 4'te çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının ana sınıfına devam süresine göre varyans analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 4: Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Ana sınıfına Devam**Süresine Göre Varyans Analizi Sonuçları**

Testler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anasınıfına Devam Süresi	$\bar{x}$	S	Tukey Hsd
DLT	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	250.866	6	41.811 43.122	.970	.447	6 ay	56.76	8.47	-
		9271.206	215				7 ay	56.84	8.34	
		9522.072	221				8 ay	56.80	6.99	
							9 ay	55.20	5.73	
							10 ay	57.16	6.03	
							12 ay	57.88	7.03	
							24 ay	56.98	8.73	
LDT	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	1188.132	6	198.022 81.330	2.435	.027*	6 ay	44.55	10.29	10-12 (p=0.013)
		17485.923	215				7 ay	44.57	7.86	
		18674.055	221				8 ay	48.28	8.92	
							9 ay	48.12	9.40	
							10 ay	51.83	8.62	
							12 ay	43.98	8.87	
							24 ay	45.89	6.39	
PRKT	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	22.654	6	3.776 1.520	2.484	.024*	6 ay	6.13	1.44	9-10 (p=0.044)
		326.816	215				7 ay	6.26	1.45	
		349.470	221				8 ay	6.66	1.21	
							9 ay	7.03	1.30	
							10 ay	6.19	1.16	
							12 ay	6.63	1.02	
							24 ay	7.16	1.08	

*p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde alt sosyoekonomik çevrelerden gelen ana sınıfı çocuklarının ana sınıfına devam süresine göre, DLT ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arasında ortalama değerlere göre fark olmasına rağmen bu farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı bulunmuştur (p>0.05). Bu durum DLT testinin çocuğun günlük hayatta her an karşılaştığı sıfat ve mastarlardan renklere kadar her tür kelimeyi içeren kapsamlı bir test olmasından ve testin öğrenmeye dayalı olmayan bölümlerinin olmasından kaynaklanmış olabilir. Yazıcı (1999. s.111)'nin 60-72 aylar arasındaki çocuklar üzerinde yaptığı çalışmada çocukların anaokuluna devam süresinin DLT puanlarında etkili olmadığı bulunmuştur.

Ana sınıfına devam süresine göre LDT ortalama değerleri 6 ay ana sınıfına devam eden için 44.55, 7 ay devam eden için 44,57, 8 ay devam eden için 48.28, 9 ay devam eden için 48.12, 10 ay devam eden için 51.83, 12 ay devam eden için 43.98, 24 ay devam eden için 45.89'dur. Ana sınıfına devam süresine göre LDT puanlarının ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki farkın önemli olduğu saptanmıştır (F=2.435;p<0.05). On ay ana sınıfına devam eden çocukların LDT puanlarının, on iki ay ana sınıfına devam eden çocukların puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum on iki ay ana sınıfına devam eden çocukların ana

sınıfında uygulanan program etkinliklerinden yeterince yararlanamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

PRKT puanlarının ana sınıfına devam süresine göre ortalama değerleri birinci grup (6 ay ana sınıfına devam eden) için 6.13, ikinci grup (7 ay ana sınıfına devam eden) için 6.26, üçüncü grup (8 ay ana sınıfına devam eden) için 6.66, dördüncü grup (9 ay ana sınıfına devam eden) için 7.03, beşinci grup (10 ay ana sınıfına devam eden) için 6.19, altıncı grup (12 ay ana sınıfına devam eden) için 6.63, yedinci grup (24 ay ana sınıfına devam eden) için 7.16 olarak bulunmuştur. Ana sınıfına devam süresine göre PRKT puanlarının ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki farkın önemli olduğu saptanmıştır ($F=2.484; p<0.05$). Dokuz ay ana sınıfına devam eden çocukların PRKT puanlarının, on ay ana sınıfına devam eden çocukların puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum çocukların ana sınıfı programlarında yer alan dil gelişimi etkinliklerinden aynı şekilde yararlanamadıkları şeklinde yorumlanabilir.

Çocukların ana sınıfına devam süresinin dil gelişim düzeyine etkisi bu kurumlarda var olan eğitimci, araç, gereç ve fiziksel koşullar ile de yakın ilişkilidir. Okul öncesi eğitim kurumlarının programlarında yer alan dil gelişimini destekleyici etkinlikler (oyun, müzik, masal, hikaye dinleme, şiir, tekerleme, parmak oyunları, bilmeceler, resim vb.) zengin dil pratikleri için imkan sağlamaktadır (CORNELL, 1993:40-41). Okul öncesi eğitim kurumları, aile ortamından daha uyarıcı, çocukların ilgi ve öğrenme güdülerini daha doyurucu olduğu sağlıklı ve dengeli bir yaşam düzeyini sağladığı ölçüde, çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkileyecektir (OĞUZKAN VE ORAL, 1987, s.12).

Whedall ve Barry(1977) çocuklarda toplumsal çevrenin dil gelişimine etkileri konulu araştırmalarında, çeşitli toplumsal çevrenin okul öncesi çocukların dil gelişimlerine etkilerini araştırmışlardır. Sonuçta sadece okul öncesi eğitim kurumunun çocukların dil gelişimlerine olumlu yönde etki ettiğini ortaya çıkarmışlardır (Akt. CANTEKİNLER, 2002, s.52).

Tablo 5'te çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının anne eğitim durumuna göre varyans analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5. Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Testler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anne Eğitim	$\bar{x}$	S	Tukey Hsd
DLT	Gruplararası	174.488	3	58.163	1.356	.257	1-İlkokul	55.71	6.50	-
	Gruplarıçi	9347.584	218	42.879			2-Ortaokul	58.13	7.24	
	Toplam	9522.072	221				3-Lise ve dengi ok.	56.24	6.11	
				4-Yüksekokul/Fak.	56.99	6.58				
LDT	Gruplararası	3.971	3	1.324	.015	.997	1-İlkokul	47.38	9.64	-
	Gruplarıçi	18670.083	218	85.643			2-Ortaokul	47.50	8.41	
	Toplam	18674.055	221				3-Lise ve dengi ok.	47.55	8.60	
				4-Yüksekokul/Fak.	47.04	10.21				
PRKT	Gruplararası	2.778	3	.926	.582	.627	1-İlkokul	6.75	1.25	-
	Gruplarıçi	346.692	218	1.590			2-Ortaokul	6.84	1.17	
	Toplam	349.470	221				3-Lise ve dengi ok.	6.79	1.30	
				4-Yüksekokul/Fak.	6.39	1.30				

Tablo 5'te anne eğitim durumuna göre DLT, LDT ve PRKT testlerinden elde edilen puanların ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arasında ortalama değerlere göre fark olmasına rağmen bu farkın önemli olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Erken çocukluk döneminde dil gelişiminde anne-çocuk etkileşimi ve anne-çocuk etkileşiminin niteliği çocukların ileriki yıllardaki dil gelişimine katkıda bulunmaktadır. Boylamsal yapılan çalışmalarla annelerin etkileşimde çocuğun iletişim girişimlerine duyarlı olmasının ileri yaşlardaki dil yeterliliğinde olumlu etkileri olduğu kanıtlanmıştır. Anne tarafından kullanılan dilin kalitesi, çocukla konuşma sıklığı, cevap verme veya soru sorma yoğunluğu dil gelişiminde son derece önemlidir. Bu nedenle elde edilen bu sonuç örnekleme oluşturan çocukların annelerinin yarısından fazlasının (% 50.9) ilkökul mezunu olmaları nedeniyle (Tablo 1) çocuklarıyla olan ilişkilerinin yeterli seviyede olmamasından ve annelerin çocukları ile yeterince sözel iletişimde bulunmamasından kaynaklanmış olabilir. Yapılan çalışmalarda eğitim almamış, sosyoekonomik düzeyi düşük annelerin çocuklarıyla konuşurken daha basit dil yapısı kullandıkları, olumlu ve destekleyici sözlü iletişim kullanmadıkları bulunmuştur (BAYKAN ve ark., 1995. s.15 ; BERKMAN, 1990, s.51).

Eğitim düzeyi yüksek ebeveynler genellikle üst sosyoekonomik düzeyde bulunmaktadır. Bu düzeydeki çocuklar, dili öğrenebilecekleri ve kullanabilecekleri uygun bir çevreye sahip olmaktadır. Eğitim düzeyi düşük ebeveynler ise daha çok alt sosyoekonomik düzeyden gelmektedirler. Alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocuklar dil gelişimi açısından şanssızdır. Bunun nedeni ebeveynlerin eğitim durumlarının ve gelir düzeylerinin düşük olması, çocuğun dille ilgili deneyim geçireceği zengin uyarıcı bir çevrenin bulunmaması, ayrıca ailede sözcük dağarcığının kısıtlı oluşu, dili kullanan iyi bir modelin olmayışı ve çocuklarla sözlü iletişimin yetersiz olmasıdır(CANTEKİNLER, 2002, s.46,47).

Tablo 6’da çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının anne meslek durumuna göre varyans analiz sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 6. Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Anne Meslek Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Testler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anne Meslek	$\bar{x}$	S	Tukey Hsd
DLT	Gruplararası	12.759	3	4.253	.098	.961	1-Çalışmıyor	56.43	6.47	-
	Gruplarıçi	9355.072	216	43.311			2-İşçi	55.72	9.78	
	Toplam	9367.830	219				3-Memur	56.26	6.59	
							4-Serbest meslek	57.62	7.77	
LDT	Gruplararası	358.611	3	119.573	1.412	.240	1-Çalışmıyor	47.71	9.21	-
	Gruplarıçi	18280.222	216	84.631			2-İşçi	39.76	9.00	
	Toplam	18638.833	219				3-Memur	47.35	8.91	
							4-Serbest meslek	43.48	10.20	
PRKT	Gruplararası	3.477	3	1.159	.730	.535	1-Çalışmıyor	6.77	6.77	-
	Gruplarıçi	343.162	216	1.589			2-İşçi	7.35	7.35	
	Toplam	346.640	219				3-Memur	6.52	6.52	
							4-Serbest meslek	6.50	6.50	

Tablo 6 incelendiğinde ana sınıfına devam eden çocukların anne mesleğine göre DLT, LDT ve PRKT testlerinden elde edilen puanların ortalama değerleri karşılaştırılmış ve meslek gruplarında DLT, LDT ve PRKT puanları arasındaki farkın önemli olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Buna göre anne meslek durumunun çocukların dil puanlarını farklılaşdırmadığını, anne meslek durumunun çocukların dil gelişiminde etkili olmadığı söylenebilir. Bu durum annelerin çoğunluğunun (%82.3) çalışmıyor olmasından kaynaklanmış olabilir (Tablo 2). Çalışan anneler ve çocukları üzerinde yapılan araştırmaların arasında tam bir tutarlılık olmamakla birlikte, bulgular genellikle beklentilerin tersine, annenin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilemediği şeklindedir. Vandell ve Romanan (1992) alt sosyo- ekonomik düzeydeki ailelerde anne çalışmasının çocuklar üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, çocukların dil düzeylerini, matematik, okuma başarıları ve dikkatlerini karşılaştırmışlardır. Çalışma sonunda annesi çalışan çocukların özellikle okuma ve matematik başarılarının, annesi çalışmayan çocuklardan yüksek olduğunu, çocukların dil düzeylerinde ise yine çalışanlar lehine önemli fark olduğunu saptamışlardır (Akt. ÖZTÜRK, 1995, s.32). Yetişkinlerin özellikle de annenin çocuğuyla geçirdiği sürenin fazlalığı yerine bu sürenin en etkili ve verimli bir şekilde nasıl kullanıldığı önemlidir. Dil, çocuğun yakın çevresinde yer alan kişilerle aktif sosyal etkileşim yoluyla öğrenilmektedir. Özellikle annelerin konuşma özellikleri erken çocukluk döneminde çocukların dil kullanımı ile yakından ilişkilidir.

Tablo 7’de çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının kardeş sayısına göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 7. Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Testler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Kardeş Sayısı	$\bar{x}$	S	Tukey Hsd
DLT	Gruplararası	5.892	3	1.964	.045	.987	1-Tek çocuk	56.28	6.92	-
	Gruplarıçi	9516.180	218	43.652			2-İki tane	56.36	6.33	
	Toplam	9522.072	221				3-Üç tane	56.75	6.43	
							4-Dört tane	55.92	8.37	
LDT	Gruplararası	87.867	3	29.289	.344	.794	1-Tek çocuk	46.89	8.36	-
	Gruplarıçi	18586.188	218	85.258			2-İki tane	47.78	9.66	
	Toplam	18674.055	221				3-Üç tane	47.80	7.53	
							4-Dört tane	45.17	12.08	
PRKT	Gruplararası	3.878	3	1.293	.816	.487	1-Tek çocuk	6.77	1.39	-
	Gruplarıçi	345.592	218	1.585			2-İki tane	6.75	1.19	
	Toplam	349.470	221				3-Üç tane	6.90	1.12	
							4-Dört tane	6.17	1.48	

Tablo 7 incelendiğinde kardeş sayısına göre DLT, LDT ve PRKT ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arası farkın önemli olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Temel (1993:535) sözcük ve dil kavrayışı üzerine yaptığı incelemede, kardeş sayısına göre, sözcük dağılımının farklılaşmadığı sonucunu bulmuştur. Öztürk (1995, s.11-15)'ün araştırmasında da, kardeş sayısına göre çocukların alıcı dil düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Aile içi nüfusun az olması durumunda anne babanın çocuklarına göstereceği ilgi ve zaman çok nüfuslu ailelere kıyasla daha fazla olmaktadır. Ancak burada önemli olan kardeş sayısından çok gösterilen ilginin ve harcanan zamanın niteliğidir. Ayrıca çocuklarda sözcük dağılımı gelişimi aile ve yakın çevreyle ilgili olduğu kadar, çocuğun sahip olduğu kültürel olanaklarla ve zengin uyarıcı bir çevre ile de ilgilidir.

Alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların, dille ilgili deneyim geçireceği zengin uyarıcı bir çevrelerinin bulunmaması, ayrıca ailede sözcük dağılımının kısıtlı oluşu, dili kullanan iyi bir modelin olmayışı ve çocuklarla sözlü iletişimin yetersiz olması bu çocukların dil gelişiminde geride kalmalarına neden olmaktadır. Erkan(1990, s.91) yaptığı çalışmada alt sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların ev ortamlarının dil kazanımını engellediğini belirtmiştir.

Tablo 8'de çocukların DLT, LDT ve PRKT puanlarının doğum sırasına göre dağılımına yer verilmektedir.

Tablo 8. Çocukların DLT, LDT ve PRKT Puanlarının Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Testler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Doğum Sırası	$\bar{x}$	S	Tukey Hsd
DLT	Gruplararası	59.575	2	29.788	.689	.503	1-İlk	56.81	6.30	-
	Gruplarıçi	9462.497	219	43.208			2-İkinci	55.88	6.63	
	Toplam	9522.072	221				3-Üçüncü	55.52	7.69	
LDT	Gruplararası	51.153	2	25.577	.301	.741	1-İlk	47.39	9.00	-
	Gruplarıçi	18622.901	219	85.036			2-İkinci	47.02	9.22	
	Toplam	18674.055	221				3-Üçüncü	48.67	10.31	
PRKT	Gruplararası	2.522	2	1.261	.796	.452	1-İlk	6.68	1.34	-
	Gruplarıçi	346.948	219	1.584			2-İkinci	6.90	1.06	
	Toplam	349.470	221				3-Üçüncü	6.62	1.34	

Tablo 8 incelendiğinde ana sınıfına devam eden çocukların doğum sırasına göre ortalama değerleri karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki farkın önemli olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Yapılan bazı araştırmalarda (DAHLBACK, 1988, s.12-13; BROWN VE DUNN, 1992, s.336-349) çocukların doğum sırasının dil gelişiminde önemli bir etken olmadığı belirtilirken, doğuş sırasının zeka üzerinde etkili olduğu, ilk çocukların yetenek testlerinde yüksek puanlar aldığı, toplum içinde başarılı kişilerin ilk doğan çocuklar arasından çıktığına ilişkin görüş ve araştırmalarda bulunmaktadır. Baykan ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada çocukların gelişim maddelerini başarıma oranında doğum sırası farkı önemsiz bulunmuştur (BAYKAN ve ark., 1995, s.124). Bu bulgular araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Doğum sırası, çocukların dil gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmayıp anne-baba ve diğer yetişkinlerin tavır ve farklı muamelelerin olumlu ve olumsuz etkilerinin sonucudur (ÖZTÜRK, 1995, s.19).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Ankara'nın alt sosyoekonomik bölgelerinde ana sınıfına devam eden 5-6 yaş çocuklarının dil gelişim düzeylerine cinsiyet, ana sınıfına devam süresi, anne eğitim düzeyi, anne mesleği, kardeş sayısı ve doğum sırasının etkisi araştırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ana sınıfına devam eden 5-6 yaş çocuklarının DLT, LDT ve PRKT test puanlarında cinsiyet, anne eğitim, anne meslek, doğum sırası ve kardeş sayısının etkili olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Ana sınıfına devam eden 5-6 yaş çocukların DLT puanlarında ana sınıfına devam süresinin etkili olmadığı ($p>0.05$), LDT ve PRKT puanlarında ise ana sınıfına devam süresinin etkili olduğu ($p<0.05$) saptanmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki genel öneriler geliştirilebilir.

1. Özellikle yetersiz çevre koşullarında yetişen çocukların sözcük dağarcığı ve genel olarak dil becerileri kendilerinden daha iyi sosyoekonomik düzeydeki yaşlılarından geridir. Bu çocukların dil gelişimleri arasındaki farkların azaltılması için,

sosyoekonomik ve kültürel faktörlerin etkisinin belirgin bir şekilde başladığı okul öncesi dönemden başlayarak dili zenginleştirici programlar hazırlanmalıdır.

2. Ana sınıflarında dil gelişimi için belirli ve etkin yöntemler kullanılmamaktadır. Bu nedenle ana sınıflarındaki sistemsiz yardımlar her çocuk için yeterli olmayabilir. Oysa çocuk ilkokula başladığı zaman gerekli dil hakimiyetini ve dili kullanma yeteneğini edindiği varsayılır. Bundan dolayı ana sınıfı programlarında her çocuğun dil gelişimine fırsat verecek sistemli dil gelişimi deneyimlerine yer verilebilir.

3. Özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin dil gelişimi konusunda bilgilendirilmeleri sağlanabilir.

4. Gerek ana sınıflarında gerekse evde dil gelişimini destekleyici ortam ve koşulların oluşturulmasında anne-baba ve eğitimciler gereken özeni göstermelidirler.

5. Anne-baba-çocuk-öğretmen ve okulun katılımı ile gerçekleştirilecek çeşitli modellerle dil eğitim programları uygulanabilir.

Bu araştırmanın sonuçları dikkate alınarak bundan sonra yapılacak araştırmalara ışık tutması için geliştirilen öneriler ise,

1. Bu araştırmada ele alınan çocuğun dil gelişiminde etkili olabileceği varsayılan faktörler anne-çocuk, baba-çocuk ve kardeşler arası ilişkilerin niteliği (çocukla etkinlikler yapma, çocuğa zaman ayırma, çocukla birlikteliği isteme, birliktelikten zevk alma vb) ve ana sınıfı programlarında dil gelişimine yönelik etkinliklerin yeterliliği açısından daha ayrıntılı olarak incelenebilir.

2. Bu araştırmada örnekleme alt sosyoekonomik düzeyde olan 5-6 yaş grubu, ana sınıfına devam eden çocuklar oluşturmuştur. Bundan sonra yapılacak bir çalışmada üst sosyoekonomik düzeyde olan 5-6 yaş grubu, ana sınıfına devam eden çocuklarla karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir.

Kaynaklar

ACARLAR, F ve BAYKOÇ DÖNMEZ, N. (1992). *30-47 Aylar (2.5-4 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*. **G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 8(3), 163-203.

ANTAR, B. (1983). **İlk 6 Yaşta Dil Gelişimi Anne-Baba Eğitimi ve Cinsin Etkisi**, Ankara: H.Ü. Tıp Fakültesi Pediatri Ana bilim Dalı (Uzmanlık Tezi).

BAŞARAN, İ.E. (1994). **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Kadı oğlu Matbaası.

BAYKAN, S. TEMEL, F.Z. ÖMEROĞLU, E. BULDUK, S. ERSOY, Ö. AVCI, N ve TURLA, A.(1995). **Ankara'da Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki 0-6 Yaş Çocuklarının Gelişim Durumlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: M.E.B. Okul öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü ve G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi

BAYKOÇ DÖNMEZ, N ve ARI, M. (1992). *12-30 Aylık Türk Çocuklarında Dilin Kazanılması*. **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 8 (3), 115-161.

BERKMAN, S. (1990). **Erken Çocuk Eğitiminde Farklı Modeller**. Unicef Yayınları, No:42.

BROWN, R. J ve DUNN, J. (1992). *Talk with Your Mother or Sibling? Developmental Changes in Early Family Conversations About Feelings*. **Child Development**, Pennsylvania State University. Vol. 63, 336-349.

CANTEKİNLER, S. (2002). **Okul öncesi Eğitimin Çocuğun Dil Gelişimine Olan Etkisi**, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- CORNELL, E.C. (1993). *Language and Culture Monsters That Lurk in Our Traditional Rhymes and Folktales*. **Young Children**, September, 40-41.
- DAHLBACK, H. (1988). *Children's Questions to Children and Adults in a Second Language*. D. Sharp (Ed.) **Bilingualism and the Individual**, Multilingual Matters Ltd 42, Vol. 4. 12-25.
- DAVASLIGİL, Ü. (1985). **Farklı Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Çevreden Gelen Birinci Sınıf Çocukların Dil Gelişimine Okulun Etkisi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ERKAN, P. (1990). **Farklı Sosyo-Ekonomik ve Eğitim Düzeyleri Farklı Olan Ailelerin 48-60 Aylar Arasındaki Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi**. Ankara: H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Bilim Uzmanlığı Tezi) .
- GÜLERYÜZ, F ve BAYKOÇ DÖNMEZ, N. (1992). *48-60 Aylar (4-5 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi*. Ankara: **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 8 (3). 205-225.
- <http://www.qafqaz.edu.az/journal/g/FARKLI%20SOSYOEKONOMIK%20DUZEYDEKI%2068%20YAS%20COCUKLARININ%20GELISIMSEL%20DEGERLENDIRILMESI.pdf>. (13.04.2005).
- KATZ, J. ÖNEN.F. DEMİR.N. UZUNKAYA. A VE ULUDAĞ. P. (1974). *A Turkish Peabody Picture-Vocabulary Test*. **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**. 6(1-2),129-140.
- MUSSEN, P.N, CONGER, J.J ve KAGAN, J. (1990). **Child Development And Personality**. Sevenfhedit London Harper Collins Publishers. 249.
- OĞUZKAN, Ş ve ORAL, G. (1987). **Okul öncesi Eğitimi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ÖNER, N. (1996). **Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- ÖZTÜRK, H. (1995). **Okul öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen Birinci Sınıf Çocukların Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Düzeyleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ÖZGEDİZ, S. (1979). **Çocuk Gelişiminin Temel İlkeleri**. Ankara: Boğaziçi Üniversitesi Yayını.
- RAZON, N. (1976). **Özel bir Okuma Bozukluğu (Disleksi). Okuyamayan Çocuklarda Disleksi Belirtilerinin Araştırılması**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- TEMEL, F.Z. (1993). *Vocabulary and Language Comprehension of 6-7 year old Bilingual and Multilingual Turkish Immigrant Children*. **XVI. International School Psychology Colloquium**. Book of Papers. July 30 August 3. Banska Bystrica Slovakia, 530-539.
- TEMEL, F.Z ve BEKİR ŞİMŞEK. H. (1998). *Erken Çocukluk Döneminde Anlam Bilgisinin Gelişimi*. **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**. S.562, 301-306.
- YAZICI, Z. (1999). **Almanya ve Türkiye’de Anaokuluna Devam Eden 60-76 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Gelişimi İle Okuma Olgunluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Master Tezi).
- WORTHAM, S.C. (1998). **Early Childhood Curriculum. Developmental Bases For Learning And Teaching**. New Jersey: Prentice Hall Upper Saddle River.